

ВІДГУК

офіційного опонента доктора психологічних наук,
професора К.І.Фоменко на дисертацію Ю.В.Рудоманенко
«Психологічні особливості прокрастинації особистості:
позитивні та негативні прояви і наслідки»,
поданої на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія

Дисертація Юлії Рудоманенко є самостійним завершеним дослідженням, яке сприяє вирішенню розповсюджені в соціумі проблемі – відкладанню виконання важливих термінових справ, що призводить до переживання людиною значного емоційного дискомфорту та інших несприятливих для неї наслідків. Її теоретико-емпіричний зміст пов'язаний з науковими розробками кафедри загальної та диференціальної психології «Індивідуально-психологічні особливості професійного самоздійснення особистості» ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського». Тему дисертації затверджено вченою радою Університету Ушинського» (протокол №3 від 16 грудня 2019 р.).

Актуальність дослідження зумовлена соціальною та теоретичною значущістю питань, пов'язаних із визначенням структурних компонентів феномену, проявів та наслідків прокрастинації особистості, життєвих сфер зволікань. Теоретична та емпірична розробка моделі прокрастинації може стати у нагоді при розробці як загальної теорії прокрастинації, так і заходів з корекції та превенції негативних наслідків прокрастинації.

Наукова новизна та теоретична значущість дослідження полягає у тому, що вперше побудовано концептуальну модель прокрастинації, у структурі якої, окрім когнітивного, часового, поведінкового та емоційного компонентів, виділено ціннісний компонент; отримано конфігурацію детермінованості прокрастинації, яка свідчить про тісний зв'язок прокрастинації з її наслідками для людини, що виявляються через їх прояви у поведінці; встановлено, що наслідки прокрастинації можуть за певних умов ставати її чинниками, тобто прокрастинація породжує подальшу

прокрастинацію, що призводить до закріплення такої поведінки та утворення типових характерних рис прокрастинатора; виявлено психологічні чинники прокрастинації особистості та позитивних і негативних її наслідків для особистості; визначено психологічний портрет особистості, яка стикається з негативними та/або позитивними наслідками прокрастинації; сформульовано власну класифікацію наслідків прокрастинації особистості. Створено комплекс психодіагностичних методик: «Опитувальник структурних компонентів прокрастинації особистості»; «Опитувальник наслідки прокрастинації особистості»; «Опитувальник прояви прокрастинації особистості»; «Опитувальник зволікання у життєвих сферах особистості».

Поглиблено розуміння щодо проявів та життєвих сфер зволікань особистості, індивідуально-психологічних особливостей прокрастинатора, поведінкові прояви та наслідки зволікань, можливості їх корекції та превенції; конкретизовано визначення прокрастинації.

Практична значущість дисертаційного дослідження полягає у розробці авторського комплексу психодіагностичних методик для вивчення прокрастинації; емпірично обґрунтовані положення склали методичне підґрунтя для консультативної практики, спрямованої на корекцію та превенцію негативних проявів та наслідків прокрастинації особистості.

Аналіз та узагальнення теоретико-змістовних аспектів з проблематики прокрастинації дозволив Ю.В.Рудоманенко сформулювати власну концептуальну модель прокрастинації, виходячи з розуміння її системної природи, виділити п'ять основних нерозривно пов'язаних підсистем: когнітивну, часову, ціннісну, поведінкову та емоційну. Та наголосити, що ціннісна структура особистості лише сприяє формуванню мотиваційної системи особистості, тому у структурі прокрастинації дисертанткою розглядається ціннісний, а не мотиваційний компонент, бо прокрастинація припускає взагалі невиконання дії, тобто відсутність мотивації (С. 41-42). Надано також власне визначення «прокрастинація – це завжди ірраціональне відтермінування важливих рішень з супутнім відчуттям емоційного

дискомфорту» (С. 46). Сформульовано авторкою власну класифікацію наслідків прокрастинації: 1) особистісні (емоційний дискомфорт, самокритика, зниження самооцінки, упущення шансу самовдосконалення, зменшення самоефективності, переоцінка цінностей, внахід нових власних можливостей); 2) міжособистісні (догана від керівництва, незадоволення оточуючих, конфлікти з колегами, втрачена довіра, припинення відносин, отримання визнання, покращення стосунків); 3) соціальні (втрачений прибуток та можливості, сплата штрафів та санкції, зіпсований результат діяльності, зниження рейтингу навчальної чи професійної успішності, зміна статусу, зміна напрямку діяльності, успішне виконання діяльності) (С. 81). Поглиблено розуміння щодо проявів та життєвих сфер зволікань особистості, індивідуально-психологічних особливостей прокрастинатора. Проявами прокрастинації Юлія Володимирівна вважає дії, поведінку, тобто вчинки особистості – зволікання з прийняттям важливого рішення та відволікання на другорядні справи. До активних проявів зволікань віднесено: переключення на інші справи, спроби вмотивувати себе, активний відпочинок, поспіх перед дедлайном, знаходження ресурсів, пошук ідей та альтернатив, бунтарство та супротив, та інше; до пасивних: лінь, легкі задоволення, неухважність, виправдання витрат часу, уповільнення, уникання, запізнення та інші (С.4).

Кореляційний аналіз показників дозволив діагностувати зв'язок всіх структурних компонентів прокрастинації з її наслідками. Авторка наголошує, що на схильність особистості до ірраціонального мислення та когнітивних помилок корелює з негативними для особистості наслідками; особистість, яка не здатна прийняти важливе рішення в умовах наявності термінів стикається з негативними особистісними наслідками; вміння виділити головне та виставити пріоритети веде до позитивних міжособистісних наслідків та позитивних наслідків прокрастинації взагалі; чим більше проявлений у особистості ціннісно-мотиваційний конфлікт, тим вище в неї рівень негативних наслідків прокрастинації; чим нижча регуляція поведінки та діяльності, тим вище негативні наслідки прокрастинації; зниження рівня

поведінкового компонента призводить до збільшення позитивних міжособистісних та позитивних наслідків взагалі; підвищення рівня емоційного дискомфорту призводить до збільшення всіх негативних наслідків прокрастинації (особистісних, міжособистісних та соціальних). При зниженні емоційного компоненту прокрастинації спостерігаємо підвищення позитивних міжособистісних та позитивних соціальних наслідків прокрастинації (С. 201). Також встановлено, що позитивні прояви прокрастинації полегшують лише емоційні страждання та ніяк не впливають на загальний рівень прокрастинації. Негативні ж прояви збільшують емоційний дискомфорт, наявність ціннісно-мотиваційного конфлікту, зменшують здатність особистості до регуляції своєї поведінки та діяльності та підвищують рівень прокрастинації взагалі. Збільшення проявів прокрастинації призводить до збільшення наслідків прокрастинації. Наслідки прокрастинації залежать як від активних, так і від пасивних проявів прокрастинації, але пасивні прояви впливають на наслідки у більшому ступені. Пасивні прояви збільшують всі види наслідків прокрастинації особистості: особистісні, міжособистісні та соціальні. Активні прояви пов'язані лише з особистісними наслідками і не мають зв'язків з соціальними та міжособистісними (С. 202).

У дисертаційній роботі «Психологічні особливості прокрастинації особистості: позитивні та негативні прояви і наслідки» за допомогою кореляційного, факторного та множинного регресійного аналізу встановлено: психологічні особливості та взаємозв'язки структурних компонентів, позитивних та негативних проявів і наслідків прокрастинації особистості, життєвих сфер зволікань у прийнятті рішень, властивостей особистості.

Поряд із загальною позитивною оцінкою дисертації, яка відрізняється безсумнівною теоретичною та практичною значущістю, слід висловити певні зауваження та побажання, що стосуються необхідності:

1. Не дивлячись на узагальнення значної кількості теоретико-методологічних досліджень, бракує більш детального позначення

відмінностей міжособистісних та соціальних наслідків прокрастинації особистості.

2. У дисертаційній роботі таблиці досить об'ємні та містять багато показників, які вивчалися. Можливо, для кращого сприймання наведеної інформації було б доцільно поділити емпіричні дані за окремими методиками.

3. Науково-методичні рекомендації щодо психологічної корекції та превенції прокрастинації особистості потребують удосконалення та більш детального розроблення термінів психологічного впливу та встановлення результатів, підтверджених емпірично.

4. Наявні невеликі прогалини у формулюваннях у тексті дисертації.

Висловлені зауваження не знижують загальної теоретичної та практичної значущості дисертації, яка є суттєвим внеском у дослідження феномену прокрастинації.

На підставі зазначеного можна стверджувати, що дисертаційна робота «Психологічні особливості прокрастинації особистості: позитивні та негативні прояви і наслідки» розроблена на високому науковому рівні, за своєю значущістю, науковою новизною та практичною спрямованістю отриманих результатів повністю відповідає існуючим стандартам, за змістом і оформленням відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022р., а її авторка – Юлія Володимирівна Рудоманенко – заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології Харківського
національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Юлія Рудоманенко

Карина ФОМЕНКО

Підпис *Карина Фоменко*
Звідується згідно з вимогами

07.09.2022